

آشنایی مرزبانان با قوانین و مقررات مرزی و دیپلماسی فعال؛

راهبردی متنقن برای تثبیت امنیت در مرزها

محمد رضوی¹، حمید خزایی²

تاریخ دریافت: 95/04/03

تاریخ پذیرش: 95/05/28

چکیده

یکی از مهمترین وظایف مرزبانان پس از استقرار در نواحی مرزی، همکاری دوجانبه با مرزبانان کشور مقابل بر اساس قراردادها و پروتکل‌ها و توافق‌نامه‌های دولت‌های طرفین مرز برای نیل به امنیتی پایدار در نواحی مرزی می‌باشد که از آن به عنوان دیپلماسی فعال مرزبانان تعبیر می‌شود. هدف اصلی این تحقیق بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرز بوده است؛ در راستای تحقق این هدف سعی شد تأثیر اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی بر بهبود دیپلماسی فعال روی افسران تحصیل کرده مرزبانی در رشته حقوق شناسایی و بررسی شود. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش اجراء جزء تحقیقات پیمایشی است. جامعه آماری مورد مطالعه کلیه فرماندهان هنگ‌های مرزی (مرزبانان درجه یک) و فرماندهان گروهان‌های مرزی (مرزبانان درجه دو) بوده‌اند که حجم نمونه به صورت تمام شمار کلیه جامعه آماری به تعداد 143 نفر در نظر گرفته شد. ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بوده است که بر اساس رهیافت نظری و نیز با ابتناء بر آیین‌نامه مرزبانی تدوین و برای تعیین اعتبار پرسشنامه از تکنیک اعتبار صوری و برای تعیین پایایی سؤالات از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج بدست آمده (آلفای بالاتر از 0/7) پایایی مطلوب ابزار را نشان داد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS استفاده شده است؛ نتایج تحقیق نشان داد که: 1- دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر دارد. 2- اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی و نیز انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیلکرده در رشته حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان تأثیر مثبت و معناداری داشته است و 3- دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همسایه در امنیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران تأثیر مثبت، سازنده و معناداری دارد

واژگان کلیدی: مرزبانی، دیپلماسی فعال، سازه انگاری، امنیت، قوانین و مقررات مرزی

¹. استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم انتظامی امین، (نویسنده مسئول)، razavilawyer@gmail.com

². دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم و فنون مرزی

مقدمه و بیان مسأله

امنیت نیازی بنیادین و اساسی است که فقدان و کاستی در ابعاد آن، زمینه‌ساز اختلال در کلیه شئون فردی و اجتماعی و از مهم‌ترین عوامل اضمحلال دولت‌ها و جوامع انسانی به شمار می‌رود (ملک حسینی و همکاران، 1394: 111). اهمیت و ضرورت امنیت در پیوند ناگسستنی آن با زندگی و حیات است. دانشمندان امنیت را به مثابه‌ی یکی از نیازهای اساسی انسان در نظر می‌گیرند (اوسلر 2001، الدریچ 2005 و کارینگ 1987). به طوری که بازوال آن آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می‌گیرد و مرتفع شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گرو تأمین امنیت است. مزلو¹ در سال 1943 در نظریه‌ی انگیزش خود پس از نیازهای فیزیولوژیک مانند گرسنگی، تشنگی و غیره، بلافاصله «نیاز ایمنی و امنیت» را ذکر کرده است (کامران و عبادتی‌لو، 1389: 44). یکی از ابعاد امنیت که نقشی اساسی در امنیت ملی و فراتر از آن دستیابی به توسعه پایدار و بادوام جوامع و ملل مختلف ایفا می‌نماید امنیت مرزهای سرزمینی کشورها می‌باشد که تأمین و تثبیت آن دغدغه‌ای اساسی برای نظام‌های سیاسی می‌باشد.

نواحی مرزی به دلیل داشتن ویژگی‌هایی مانند دوری از مرکز، انزوای جغرافیایی، ناپایداری سکونت، تفاوت‌های فرهنگی، تهدیدات خارجی، تبادلات مرزی و ...، بیشتر از دیگر نواحی مستعد عقب‌ماندگی‌ها بوده و بدین روی اهمیت ویژه‌ای را در برنامه‌ریزی‌های توسعه، امنیت و آمایش کشور طلب می‌نمایند (زرقانی، 1385: 181). وجود تهدیدات نظامی، رفت و آمدهای غیرقانونی، حضور قاچاق‌چیان کالا، گروهک‌های مخالف دولت مرکزی، اشرا و مهم‌تر از همه توسعه‌نیافتگی فضاها و سکونتگاه‌های جغرافیایی، مرزهای

۱. Mazlow

کشورها را به نقاطی پرخطر مبدل نموده است (قالیباف و همکاران، 1387: 27). لذا تأمین امنیت در این نواحی به امری غامض و چالش برانگیز برای جمهوری اسلامی ایران در سال های اخیر تبدیل شده است.

ایران در زمره کشورهای منطقه‌ای محسوب می‌شود که در گذشته تاریخی خود از نقش-آفرینی محیطی برخوردار بوده است. با بازیگران مختلف به گونه‌ای تعامل برقرار کرده که نتایج مؤثر و پایداری برای امنیت و بقای سیاسی کشور به وجود آورده است (مصلی نژاد، 1389: 111). کشورمان براساس مصالح و منافع ملی و منطقه‌ای بر ایجاد امنیتی بادوام و گسترده در سایه‌ی احترام متقابل با همسایگان خود ارتباط داشته است. بررسی رهنامه‌های دفاعی و سیاست‌ها و طرح‌های امنیتی جمهوری اسلامی ایران در نواحی مرزی و تجربه‌های به دست آمده در سالیان متمادی از اجرای این سیاست‌ها و برنامه‌ها بیانگر آن است که، دستیابی به سطحی قابل قبول از امنیت در نواحی مرزی بدون جلب همکاری‌های بازیگران داخلی و خارجی امری دست‌نیافتنی و غیرممکن می‌باشد. از این رو جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدای تکوین و در سال‌های اخیر به صورت پیگیرانه، یکی از رهنامه‌های خود در این مناطق را، بر استفاده از تمام ظرفیت‌های موجود جهت نیل به امنیتی پایدار و بادوام در نواحی مرزی طرح‌ریزی نموده است. بر اساس این رویکرد، تأمین امنیت در نواحی مرزی مستلزم حضور و مشارکت فعال و سازنده‌ی کشورهای همجوار می‌باشد؛ لذا یکی از مهم-ترین رسالت‌های دستگاه دیپلماسی کشور ایجاد اراده در بین کشورهای همسایه جهت مشارکت در تأمین امنیت مرزها بوده است که به موازات دستگاه دیپلماسی، مرزبانان جمهوری اسلامی ایران به خاطر مراودات، مناسبات و تعاملات گسترده با مرزبانان کشورهای همجوار داری نقشی ذی‌قیمت در این عرصه می‌باشند.

بر اساس بند (10) از فصل دوم قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، مراقبت و کنترل از مرزهای ایران اسلامی، اجرای معاهدات و پروتکل‌های مصوب مرزی و استیفای حقوق دولت و اتباع مرزنشین جمهوری اسلامی ایران در مرزها و محدوده انحصاری اقتصادی دریاها بر عهده نیروی انتظامی و در ذیل آن بر عهده فرماندهی مرزبانی ناجا به عنوان تابعه نیروی انتظامی قرار دارد که بر مبنای ماده (4) آئین‌نامه مرزبانی ناجا مصوب 1336/12/23 هیئت وزیران در هر منطقه مرزی بنا بر اهمیت و حساسیت و وسعت منطقه و همچنین بر حسب سازمان مرزبانی کشور مقابل، یک افسر به نام مرزبان منطقه انتخاب و برگزیده می‌شود. بنابر ماده (8) همان آئین‌نامه، برای هر یک از مرزبانان، جانشینان و معاونان استوار نامه‌ای از طرف وزارت امور خارجه صادر می‌شود که مرزبانان با دریافت این استوارنامه، وظایف مربوط به تأمین نظم و امنیت در نواحی مرزی را بر عهده می‌گیرند.

یکی از وظایف مرزبانان پس از استقرار در نواحی مرزی، همکاری دوجانبه با مرزبان کشور مقابل بر طبق قراردادهای و پروتکل‌ها و توافقات دولتی طرفین مرز برای نیل به امنیتی پایدار و بادوام می‌باشد. لذا ایجاد ارتباطی مثبت، سازنده و مبتنی بر احترام متقابل از سوی مرزبانان دو کشور می‌تواند به تعمیق روابط دوجانبه‌ی مرزی بیانجامد. مرزبانان بر اساس قراردادهای و پروتکل‌های مرزی با انجام مذاکره در جلسات ملاقات‌های مرزی، مسائل و اختلافات دوجانبه را حل و فصل می‌کنند؛ بنابراین اولین گام دیپلماسی، اجرای قراردادهای مرزی و سیاست‌های خارجی دولت در مرزها با انجام ملاقات‌های مرزی توسط مرزبانان صورت می‌پذیرد که در این فرآیند، آگاهی مرزبانان از فنون مذاکره و دیپلماسی و اشرافیت آنان بر قوانین بین‌المللی، پروتکل‌ها و هرگونه قراردادهای متبادله بین

دولت ایران و کشورهای همجوار متضمن تثبیت و تأمین امنیت مرزهای سرزمینی جمهوری اسلامی ایران خواهد بود. لذا به جهت اهمیت آشنایی مرزبانان با قوانین و مقررات مرزی بر اساس ماده (5) آیین نامه‌ی مرزبانی، مطلوب است مرزبانان و جانشینان و معاونان آنان از بین افسران مجرب و صلاحیت‌دار و حتی الامکان از افسران تحصیل کرده در رشته حقوق و آشنا به امور مرزی انتخاب شوند و ماده (11) همان آیین نامه اشعار می‌دارد: سازمان مرکزی مرزبانی مکلف است قبل از اعزام مرزبانان و جانشینان و معاونان به مرز و تسلیم استوارنامه به آنان، با تشکیل دوره‌های آموزشی توسط اشخاص صلاحیت‌دار، آنان را به قوانین و مقررات مرزی شامل: الف- آداب و رسوم مرز نشینان، ب- قوانین داخلی مربوط به مرزها، ج- قوانین بین‌المللی و پروتکل‌ها و هرگونه قراردادهای متبادله بین دولت ایران و کشورهای همجوار راجع به مرزها، ه- مقررات و قراردادهای مربوط به پروازهای هوایی، و- قوانین و قراردادهای مربوط به آب‌های ساحلی و سیر سفائن (کشتیرانی) آشنا نماید.

با امعان نظر به مطالب مزبور و تعمق در بندها و مفاد آیین نامه مرزبانی جمهوری اسلامی ایران، این تحقیق در پی آن است که با مطالعه‌ای اکتشافی در گام نخست به این سؤال اساسی و بنیادین که عبارتست از، «دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا. ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران چه تأثیری دارد؟» پاسخ گفته و در گام دوم دریابد که آیا اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی برای مرزبانان ج.ا. ایران تأثیری بر بهبود دیپلماسی فعال آنان دارد؟ و سپس در گام سوم به این سؤال کانونی «انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته حقوق چه تأثیری بر بهبود دیپلماسی فعال آنان در مناطق مرزی دارد؟» پاسخ دهد.

ضرورت و اهمیت تحقیق

دیپلماسی در مرز در واقع مجری سیاست‌های خارجی نظام جمهوری اسلامی ایران است؛ تابع مقررات خاص هر مرز توسط مرزبان کشور ج.ا.ایران و کشور مقابل برای جلوگیری از اتلاف وقت و در جهت حل و فصل اختلافات مرزی و پیگیری خطوط و علائم مرزی و رسیدگی به حوادث و جرائم مرزی و از همه مهم‌تر استیفای حقوق دولت و مرزنشینان کشورمان با استفاده از افسران مجرب و متعهد است که با حکم وزارت خارجه بعنوان مرزبان گمارده می‌شوند. مرزبانان وظایف خود را در چارچوب قانونی و معمولاً از طریق مذاکره و مکاتبه با مرزبان کشور همسایه انجام می‌دهند و در این خصوص می‌توان از مهارت‌های ارتباطی، نوشتاری و کلامی صحیح در جهت ارتقای سیستم دیپلماسی استفاده کرد. لذا با توجه به اهمیت موضوع دیپلماسی و اینکه تاکنون تأثیرات و پیامدهای این نوع دیپلماسی به صورت علمی مورد بررسی قرار نگرفته است و با عنایت به اینکه دیپلماسی عمومی جدید در مرز بنا به تجارب سنتی اداره می‌گردد، لذا مطالعه‌ای علمی در این راستا ضروری است که نتایج آن بتواند در امنیت مرزهای کشورمان کاربرد زیادی داشته باشد. محقق با طرح این سؤال که اقدامات دیپلماسی مرزبانان درجه یک کشورمان با مرزبانان کشورهای مقابل چه تأثیری بر امنیت مرزهای کشورمان دارد؟ و با هدف بررسی میزان تأثیر دیپلماسی مرزبانان کشور جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشور مقابل بر امنیت مرزهای کشورمان اقدام به تحقیق نموده تا بتوان گام مؤثری در برقراری امنیت مرزهای کشور عزیزمان برداشت.

پیشینه تحقیق

جعفری ولدانی (1371)، در مقاله‌ای با موضوع "نگاهی به اختلافات مرزی قطر و عربستان" به تصرف قطر توسط نیروهای نظامی عربستان سعودی در سال 1922 میلادی اشاره می‌نماید که در پی آن با میانجی‌گری کشور مصر، موافقتنامه‌ای توسط مرزبانان دو کشور برای حل و فصل اختلافات مرزی‌شان منعقد گردید که به موجب آن قرار شد کمیسیونی برای تعیین مرزهای دو کشور تشکیل شود (جعفری ولدانی، 1371: 56).

محسنین (1375)، در پژوهشی تحت عنوان "استونی و روسیه: ادعای ارضی یا اختلافات مرزی؟" به ادعای ارضی استونی بر علیه روسیه که به علت کوچکی ناگزیر از انعطاف اجباری، اعطای امتیازات یکجانبه و دریافت تضمین‌های بدون پشتوانه می‌باشد، اشاره نموده است. وی ضمن اشاره به ادعای ارضی روسیه در سالیان گذشته به دو مورد از مذاکرات مرزی در تاریخ روابط دیپلماسی مرزی دو کشور اشاره کرده است. مذاکرات 20 دسامبر 1995 در سن پترزبورگ که با هدف توافق در مورد یک موافقتنامه جدید مرزی انجام گرفت که طرفین فقط در مورد مرزهای دریایی به توافق رسیدند و همچنین مذاکرات مرزی تالین در اواخر ژانویه 1996 که بی‌نتیجه ماند. در هر حال در جریان مذاکرات چند-جانبه مرزی دو کشور، روسیه هرگز از مواضع خود عقب‌نشینی نکرد و استونی نیز در مورد ادعای خود هیچ‌گاه کمترین حمایت بین‌المللی، حتی از جانب دولت‌های غربی بدست نیاورد (محسنین، 1375: 240).

میرفندرسکی (2001)، در کتاب "تاریخ دیپلماتیک دریای خزر: معاهدات، خاطرات و سایر داستان‌ها" به روابط ایران و سایر کشورهای ساحلی دریای خزر از جنبه‌های سیاسی، تاریخی، اقتصادی، اکولوژیک و حقوقی پرداخته و دلایل عدم تشکیل رژیم حقوقی مورد

توافق تمامی طرف‌های ذینفع را برمی‌شمرد. وی همچنین تاریخچه دیپلماتیک دریای خزر را از اوایل دهه 1720 تا پایان قرن بیستم مورد بررسی قرار داده و معاهدات مهم از جمله موافقتنامه مرزی 20 دسامبر 1957، موافقتنامه 1920 و معاهده 1940 ایران و شوروی از نحوه شکل‌گیری تا تأثیرات برجای گذاشته را بازگو نموده است (میرفندرسکی، 2001، 1).

حافظنیا (1383)، در پژوهشی با عنوان "تحلیل کارکردی مرز بین‌المللی: مرز ایران و افغانستان" ضمن بررسی وضعیت مرز مشترک ایران و افغانستان، کارکرد آن را در طی دو دهه گذشته بررسی می‌کند و تأثیری را که مرزبانان دو کشور بر مناسبات دو کشور گذاشته‌اند را مورد مطالعه و تحلیل قرار داده است و نتایج تحقیق وی حاکی از آن است که مرزبانان در مقام انجام وظایف کنترلی خود توفیق لازم را به دلیل اقدامات یک طرفه و مشکلات ساختاری بدست نیاورده‌اند که در این بین رفتار افغانها نسبت به مرز از نوع کنشی و بحران‌زا بوده و بالعکس رفتار ایرانیان نسبت به آنان از نوع واکنشی و تقابل با بحران می‌باشد (حافظنیا، 1383: 78).

مافی (1389)، در پژوهشی با موضوع "اصول و فنون مذاکره مدرن در مرزبانی" به وظایف خطیر مرزبانان به عنوان نمایندگان جمهوری اسلامی ایران در مرزها می‌پردازد که وظیفه هدایت قوانین و مقررات مرزی و به نوعی سیاست خارجی و دیپلماسی کشور در مرزها را عهده‌دار می‌باشند و در جهت رایزنی بهتر با مذاکره و یافتن راهکارهای برون رفت از مشکلات و معضلات پیش روی مرزها به دیپلماسی می‌پردازند که در این بین داشتن شرایط و الزامات یک مذاکره‌کننده همانند داشتن اطلاعات روز و تخصصی، دانش فنی، فن سخنوری و زیرکی را جزء لاینفک یک مرزبان در امور دیپلماسی می‌داند (مافی، 1389: 61).

علیزاده (1392)، در پژوهشی با عنوان "ویژگیهای یک مرزبان و نقش دیپلماسی او در حلّ و فصل اختلافات مرزی" به وظایف مرزبانان به عنوان دیپلمات که به نمایندگی از سوی دولت هدایت بخشی از سیاست خارجی آن را بر عهده می‌گیرد، می‌پردازد که با انجام ملاقات‌های مرزی در چارچوب معاهدات و قراردادهای مرزی اقدام به حلّ و فصل مسائل مرزی و استیفای حقوق دولت و مرزنشینان می‌کند. در واقع اقدام به موقع مرزبانان مانع تبدیل روابط دوستانه به روابط خصمانه بین دو دولت خواهد بود. وی در نهایت به این نتیجه می‌رسد که مؤلفه‌هایی چون آگاهی مرزبانان، شرایط محیطی و دیپلماسی باعث موفقیت مرزبانان در پیشبرد مذاکرات و انجام مأموریت‌شان می‌شود (علیزاده، 1392: 25).

مفاهیم و ادبیات تحقیق

مفهوم دیپلماسی

واژه‌ی دیپلماسی از واژه‌ی یونانی دیپلما^۱ گرفته شده است که معنای لغوی آن هر برگ یا ورق نوشته شده است و در اصطلاح برگه‌ای است با مهر بالاترین مقام که به موجب آن درجه، سمت یا امتیازی به کسی داده می‌شود. «هانس مورگنتا»^۲ دیپلماسی را هنر مرتبط ساختن عناصر قدرت ملی به مؤثرترین شکل با آن گروه از ویژگی‌های شرایط بین‌المللی می‌داند که مستقیماً به منافع ملی مربوط می‌شوند. از دیدگاه وی دیپلماسی که تدوین و اجرای سیاست خارجی کشور را در همه سطوح برعهده دارد، مغز متفکر قدرت ملی است. همان‌گونه که روحیه‌ی ملی، روح آن است. وی حتی کیفیت دیپلماسی را مهم‌ترین عامل قدرت ملی می‌داند که همه عوامل تعیین‌کننده قدرت ملی نظیر موقعیت جغرافیایی،

۱. Diploma

۲. Hanse Morgentha

خودکفایی در منابع و مواد خام تولید صنعتی، آمادگی نظامی و جمعیت را به صورت مجموعه‌ای منسجم ترکیب می‌کند و به آن‌ها جهت و وزن می‌دهد (مورگنتا، 1374: 247).

دیپلماسی دارای روش‌هایی است که به توضیح هر یک پرداخته می‌شود:

روش نخست: دیپلماسی رسمی

در دیپلماسی رسمی، مجریان و مخاطبان اصلی، مقامات رسمی دولت‌ها هستند. تمام ابزارهایی که مقامات یک دولت در این شیوه به کار می‌گیرد، اثرگذاری مستقیم بر تصمیم‌گیری رهبران کشور مقابل است. از صلح‌آمیزترین روش‌ها تا منازعه‌آمیزترین آن‌ها همه حول این محور می‌گردند که، در فرایند ارتباطی که می‌توان اعمال سیاست خارجی دانست، پیام‌ها به روشنی به مقامات تصمیم‌گیرنده‌ی طرف مقابل منتقل شوند (هالستی، 1373: 249).

روش دوم: دیپلماسی عمومی

در دیپلماسی عمومی، هدف توجیه سیاست‌هایی نزد افکار عمومی، نخبگان یا تصمیم‌گیرندگان کشور هدف و یا جلب حمایت برای آن در میان آنها می‌باشد. در این شیوه رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی جایگاه خاصی داشته و در کنار آن سایر ابزار اقناع چون آموزش، تبلیغ، عملیات روانی و غیره کاربردهای بسیاری دارند. آنچه به مخاطب ارائه می‌شود، تصویری است که به اتکای استراتژی‌های کلی سیاست خارجی تعریف و توجیه شده و از سوی دیگر حامل الگوهایی است که به واسطه‌ی آنها می‌توان سیاست خارجی آن کشور را مشروع جلوه داد (دوتا برگ‌مان¹، 2006: 104).

۱. Dutta-Berg-Man

روش سوم: اجرای سیاست خارجی

اجرای غیررسمی سیاست خارجی عبارت است از رجوع به مبانی فرهنگی سیاست خارجی، به گونه‌ای که با استفاده از ابزارهای نوین حاصل از فناوری‌های اطلاعاتی بستر لازم برای پذیرش الگویی خاص از رفتارهای خارجی یک کشور، در میان مخاطبان به وجود آید. دولت مبدأ گفتمان نیز با پیوند مبانی فرهنگی - هویتی سیاست خارجی خود با این گفتمان تلاش می‌کند تا از چنین بستری برای افزایش نفوذ خود بهره‌برداری نمایند. در این میان شیوه‌های مختلف ارتباطات که در سطحی وسیع خود را در قالب رسانه‌های ارتباط جمعی به نمایش می‌گذارند، این امکان را فراهم می‌آورند تا دال‌های معنایی گفتمان خاصی که بیانی از سبک و شیوه زندگی و فرهنگ عامه آن جامعه است، به درون سایر جوامع رسوخ و گفتمانی خاص را در قلمرو عمومی آنها بگسترانند. این گسترش گفتمانی برای کشور منشأ آن، این امکان را به وجود می‌آورد تا با استفاده از دال‌های معنایی و الهام از اصول و ارزش‌هایی که در آن گفتمان به هم پیوسته شده‌اند، خود را به چنان آرمان شهری بدل سازد که رفتار و اعمال آن توجیه شده باشد (سجادپور و مهدی زاده، 1391).

دیپلماسی دفاعی

نوعی از دیپلماسی که در ارتباط با نیروهای مسلح کشورهاست، دیپلماسی دفاعی است. دیپلماسی دفاعی عبارت است از فعالیت‌هایی مانند انجام گفتگوهای امنیتی، راهبردی و سطح بالا، تبادل‌های آموزشی و حرفه‌ای نظامی، واردات و صادرات تسلیحات و تجهیزات نظامی، برگزاری رزمایش و تمرین‌های نظامی مشترک و مانند آن از سوی ارتش کشورها

(شپ¹، 2005: 33). برخی بر این باورند که، دیپلماسی دفاعی شامل استفاده از نیروهای نظامی و زیرساخت‌های مربوط به عنوان ابزار سیاست خارجی و نظامی، در زمان صلح می‌شود. این موضوع شامل طیف گسترده‌ای از فعالیت‌ها می‌شود که در گذشته با عناوینی همچون همکاری‌های نظامی یا کمک‌های نظامی از آن یاد می‌شد (کرکران، 2003: 38). بنابراین می‌توان این تعریف را از دیپلماسی دفاعی ارائه نمود: «دیپلماسی دفاعی به عنوان مکمل دیپلماسی سیاسی، مقوله‌ای است که بیشتر از سوی سازمان دفاعی کشورها مورد پیگیری واقع می‌شود. این سازمان‌ها تلاش دارند با استفاده از ظرفیت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری این مقوله، تعاملاتی را با بازیگران بیرونی برای تأمین بهتر منافع ملی و بهبود شاخص‌های امنیت ملی برقرار نمایند» (عسکری و مینایی، 1392: 17).

دیپلماسی دفاعی در جمهوری اسلامی ایران

رهنامه‌ی دفاعی جمهوری اسلامی ایران با رویکردی ارزش‌محور به توان و قدرت دفاع «همه‌جانبه‌ی مردمی» سازماندهی شده است. مبانی این رهنامه «اندیشه و باورهای اعتقادی و دینی»، «تدابیر و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا»، «روح استقلال، خودباوری و خودتکایی»، «فناوری‌های نوین»، «شرایط اقلیمی، ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی کشور»، «تجربیات دفاع مقدس»، «تجربیات جهان»، «ایده‌ها و نظریه‌های نخبگان دفاعی و امنیتی» و «تصوری از جنگ آینده» می‌باشد. اصول اساسی آن، «حفظ ارزش‌های حاصل از انقلاب اسلامی»، «جلوگیری از هرگونه جنگ و درگیری مسلحانه» و «آمادگی کشور برای دفاع از خود و استفاده از نیروی مسلح برای دفاع از منافع حیاتی» تعیین شده است (همان: 45).

1. Sheep

یکی از اهداف مهم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران ایجاد و تقویت ثبات منطقه‌ای است. ثبات سازی شامل جلوگیری از بروز مناقشات و حلّ و فصل آنها می‌شود. یک دیپلماسی دفاعی فعال می‌تواند بستر ساز همکاری، و همکاری موجب هماهنگی، و هماهنگی نیز باعث درهم تنیدگی و گره خوردگی سرنوشت کشورها شود. طبیعی است در چنین شرایطی ضریب احتمال وقوع مناقشه‌ها به حداقل می‌رسد. افزون بر این، دیپلماسی دفاعی دارای این ظرفیت است که حتی اگر منازعه‌ای رخ دهد، بتواند از راه برقراری ارتباط با طرف‌های درگیر، شرایط را برای پایان بخشیدن به درگیری فراهم نماید. دیپلماسی دفاعی، ابزاری برای تقویت ظرفیت‌های حمایت از صلح دولت‌های شریک است (مولی^۱، 2007: 2).

دیپلماسی مرزی

تعریف ملاقات‌های مرزی: ملاقات‌های مرزی از نظر لغوی عبارت است از دیدار و گفتگوی دو یا چند نفر یا چند گروه با یکدیگر به منظور انجام اقدامی خاص که در زمان و مکان مشخصی صورت می‌گیرد. در اصطلاح مرزی منظور از ملاقات‌های مرزی عبارت است از، دیدار و گفتگوی دو یا چند هیأت رسمی مرزی به نمایندگی از طرف دولت متبوع که به منظور انجام مذاکره، گفتگو، رسیدگی و اتخاذ تصمیم در رابطه با تعیین چگونگی اجرای معاهدات، قراردادهای پروتکل‌های مرزی و یا حلّ و فصل حوادث و رخدادهای مرزی بر طبق توافق‌های قبلی طرفین مذاکره که در زمان و مکان معین و خاصی صورت می‌گیرد (سهرابی، 1386: 91).

۱. Mulloy

تعریف مذاکره: مذاکره یعنی جریان بررسی یک اختلاف یا وضعیت از راه مسالمت آمیز به منظور ایجاد نوعی تفاهم، اصلاح، بهبود و ایجاد تطبیق یا حل و فصل خصومت بین طرف های ذینفع (فخرایی، 1373: 2). از منظر دیگر مذاکره عبارت است از، جریان مداوم رفت و برگشت ارتباطات به منظور رسیدن به یک تصمیم مشترک (فیشر 1387: 61).

روش های مذاکره: معمولاً مذاکره با سه روش ملایم، سخت و اصولی انجام می گیرد.

1- مذاکره ملایم: در این نوع مذاکره کننده خواستار آنست که از برخورد های شخصی اجتناب کند و از این روی به سادگی امتیاز می دهد. توافق حاصله اغلب با احساسی از مورد سوء استفاده قرار گرفتن همراه است (مصلی، 1388: 46).

2- مذاکره سخت: مذاکره سرسخت هر موقعیت را به چشم جدالی می بیند که، هر کس در آن بر مواضع خویش پافشاری بیشتری کند، برنده خواهد بود. چنین توافقی دیرپا و پایدار نخواهد بود.

3- مذاکره اصولی: در این نوع مذاکره تمرکز بر منافع است نه بر مواضع. اشخاص از موضع جدا و رعایت انصاف و بهره مندی هر دو طرف، توافقی منطقی و دیرپا را تضمین می کنند. این روش به شما می گوید هر جا که امکان دارد، به دنبال منافع متقابل باشید و هر جا که منافع شما و طرفتان در تضاد قرار می گیرد باید مصراً دنبال آن باشید که نتیجه و حاصل مذاکره مبتنی بر نوعی معیار و میزان منصفانه ی مستقل از اراده و خواست هر یک از طرفین باشد (همان، 47).

مبانی نظری

تئوری‌های مهم روابط بین‌الملل

تئوری یا نظریه، مجموعه‌ای از فرضیه‌ها، قضایا یا گفتارهایی است که بر مبنای قواعد منطق با یکدیگر در ارتباط بوده و مبین بخشی از واقعیت است (رفیع پور، 1385: 95). وظیفه‌ی اصلی نظریه، تبیین واقعیت است و در علم روابط بین‌الملل، تبیین واقعیت‌ها و پدیده‌های بین‌المللی، مورد نظر می‌باشد. تبیین به معنای بیان روابط علی یا تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بین عوامل و پدیده‌هاست. بنابراین، علم روابط بین‌الملل، دانشی است در ارتباط با تبیین، توضیح و تشریح روابط و رفتار کشورها، محیط بین‌المللی و حوادث مهم جهانی.

تئوری همگرایی: تئوری همگرایی در صدد تبیین پدیده‌ی همگرایی، به ویژه همگرایی منطقه‌ای در اروپاست. همگرایی به معنای وحدت و ادغام نهادهای ملی در مراکز و سازمان‌های فراملی، یک پدیده‌ی رایج در قاره‌ی اروپای بعد از جنگ جهانی دوم بوده است. تئوری همگرایی قصد آن داشته و دارد که ضمن تجزیه و تحلیل این پدیده، چگونگی توسعه و گسترش آن را در سطح بین‌المللی نشان دهد. فرآیندی که طی آن ملت‌ها از تمایل و توانایی خویش نسبت به تدبیر مستقل سیاست خارجی و سیاست‌های اساسی داخلی خود صرف نظر کرده، در عوض در پی تصمیم‌گیری مشترک و یا تفویض روند تصمیم‌گیری به سازمان‌های ناظر جدیدی هستند (کازمی، 1378: 42).

نظریه‌ی همگرایی علاوه بر تجزیه و تحلیل تئوریک از پدیده‌ی همگرایی، تحقق این آرمان را در قالب «وحدت منطقه‌ای» (منطقه‌گرایی)، «وحدت ساختاری» (فدرالیسم) و «وحدت جهانی» (یونیورسالیسم)، امکان‌پذیر می‌داند (بهزادی، 1379: 20).

تئوری وابستگی متقابل: نظریه‌ی وابستگی متقابل همانند نظریه‌ی همگرایی، در طیف «تئوری‌های همکاری» قرار دارد. قصد اصلی نظریه‌پردازان وابستگی متقابل از یکسو، تبیین کاهش کارآیی قدرت نظامی در روابط بین‌الملل و از سوی دیگر، گسترش همکاری بین دولت‌ها برای رسیدن به دنیایی باثبات و دارای امنیت می‌باشد. نظریه‌ی وابستگی متقابل بر این نکته اساسی مبتنی است که، در سیستم بین‌المللی معاصر، مسائل اقتصادی و رفاهی جایگزین مسائل سیاسی و امنیتی شده و از این‌رو، زور و خشونت نمی‌تواند کارآیی مناسب در روابط اقتصادی بین دولت‌ها داشته باشد. بلکه برعکس، مذاکره، چانه‌زنی، ارتباطات متقابل و همکاری می‌تواند منافع اقتصادی و تکنولوژیکی طرفین را تأمین کند.

تئوری وابستگی متقابل، در پی ایجاد و تبیین جهانی است که در آن از ارزش و اهمیت حاکمیت ملی کاسته شده و همگونی و تفاهم بیشتری بین دولت‌ها به وجود می‌آید. دولت‌ها به جای توسل به زور در حل اختلافات، روش‌های مسالمت‌آمیز را انتخاب می‌کنند. به‌طور کلی حل بسیاری از مشکلات به مسایل بین‌المللی وابسته است و در سطح ملی، امکان چاره‌سازی آنها وجود ندارد. بنابراین، با تغییر ساختار دولت‌ها و نظام بین‌الملل از نظامی و امنیتی به اقتصادی، روابط و راه‌حل‌ها نیز به نوبه‌ی خود تحوّل یافته، صلح و ثبات، جایگزین جنگ و خشونت خواهد شد.

تئوری بازی: فهم پیچیدگی تعاملات اجتماعی که در آنها میان نحوه‌ی تصمیم‌گیری و چگونگی دست‌یابی به اهداف در میان بازیگران نوعی وابستگی متقابل وجود دارد، مبنای شکل‌گیری نظریه‌ی بازی شده که با توسعه‌ی دامنه کاربرد آن از رشته‌ی ریاضی به اقتصاد و سپس علوم سیاسی و روابط بین‌المللی زمینه‌ای را برای تعادل‌های اجتماعی بوجود آورده است. بر اساس این نظریه باید به ظرفیت موجود در کمک به تحلیل مسائل بین‌المللی در

حوزه‌های مختلف امنیتی، سیاسی، اقتصادی و غیره میان بازیگران مختلف در عرصه‌ی بین-المللی توجه بیشتری شود و راه‌حل‌های برگرفته شده از این نظریه و پیش‌بینی‌های احتمالی آن اندیشه شود (طاهر خانی، 1390: 219).

تئوری‌های مرتبط با امنیت

هانس جی. مورگنتا

رنالیسم ساختاری مورگنتا یک دیدگاه سخت‌افزارانه به مقوله‌ی امنیت بین‌الملل دارد و بر مقوله‌ی نظامی امنیت تأکید می‌کند. از نظر مورگنتا عامل ناامنی زیاده‌خواهی دولت‌ها و تلاش آنها برای به حداکثر رساندن قدرت و امنیت خود در شرایط نبود اطمینان در نظام بین‌الملل است که این نبود اطمینان منجر به شکل‌گیری معمای امنیت شده است. بر این اساس عامل ایجاد امنیت در نظام بین‌الملل آن است که هر یک از کشورها در مورد افزایش قدرت خود کوچک‌ترین تردیدی به خود راه نمی‌دهند و در این راستا زور عمده-ترین ابزار آنها است. چرا که امنیت به جز زور به دست نمی‌آید. به عبارتی باید زور در مقابل زور قرار بگیرد تا بدینوسیله نوعی موازنه قدرت به وجود بیاید که بر اساس آن اگر کشوری بخواهد دست به حمله نظامی علیه کشور دیگری بزند، ضرر به دست آمده از این حمله به مراتب بیشتر از منافع آن خواهد بود.

کنت والتز

والتز یک نگاه کل‌گرایانه به مقوله‌ی امنیت دارد و آن را در چارچوب سیستم بین‌المللی ارزیابی می‌کند. والتز بیشتر به امنیت ساختاری توجه می‌کند؛ یعنی چگونگی برهم خوردن امنیت میان دولت‌ها را در ساختار نظام بین‌الملل مورد توجه قرار می‌دهد. والتز عامل ناامنی را برهم خوردن ساختار نظام بین‌الملل و نبود شفافیت در توازن قدرت بین‌الملل می‌داند.

وی معتقد است اگر نظام بین‌الملل از نظر طبقه‌بندی روشن و شفاف باشد، جنگی در نخواهد گرفت؛ اما اگر نظام بین‌الملل مانند دوران پس از جنگ سرد، قطب‌بندی شفاف و روشن نداشته باشد، در این صورت احتمال بحران و ناامنی‌هایی مانند بوسنی و هرزه‌گوین، خلیج فارس و کوزوو به وجود خواهد آمد. بنابراین والتز اعتقاد دارد ترجیحاً ساختار دوقطبی (موازنه قوای دوقطبی) می‌تواند صلح و امنیت را ایجاد کند؛ چون هر کشور از تهدید و ناامنی تعریف روشنی برای خود دارد و نیز هر قطب راحت‌تر می‌تواند رفتار سیاسی طرف مقابل را تشخیص دهد و رعایت احتیاط بیشتر می‌شود؛ اما اگر چندقطبی باشد، ممکن است رفتارها مبهم باشند و در نتیجه احتیاط از میان برود.

جان میر شایمر

تحول دیگر در تئوری‌های واقع‌گرایانه، ظهور رئالیسم تهاجمی است که با کتاب "تراژدی سیاست‌های قدرت‌های بزرگ"¹ جان میر شایمر² به عرصه‌ی تئوریک روابط بین‌الملل وارد شد؛ که ثمره‌ی تحولات درونی نظریه‌ی رئالیسم بود که برداشتی امنیتی و توسعه داده شده از نظریه‌ی رئالیسم ساختاری والتز ارائه داد. این تئوری برخلاف رئالیسم کلاسیک مهمترین مسأله را برای دولت‌ها امنیت‌سازی می‌داند و نگاه متفاوتی به علل و ریشه‌های پویش‌های رفتاری بازیگران در نظام آنارشیک بین‌الملل دارد (مشیرزاده، 1386: 130).

او در کتاب تراژدی سیاست‌های قدرت‌های بزرگ این‌گونه بیان می‌دارد که، برای حفظ امنیت امروز و فردای کشور چه میزان از قدرت کافی است؟ قدرت‌های بزرگ دریافته‌اند

¹. The Tragedy of Great Power Politics

این کتاب توسط دکتر عبدالعلی چگینی زاده با عنوان تراژدی قدرت‌های بزرگ ترجمه شده که توسط انتشارات وزارت خارجه به چاپ رسیده است.

². John mearsheimer

که بهترین راه برای بیمه کردن امنیت‌شان رسیدن به هژمونی است. تنها دولتی‌هایی که با یک روش نامناسب مدیریت می‌شوند، ممکن است فرصت تبدیل شدن به یک هژمونی را در سیستم بین‌المللی از دست بدهند؛ زیرا این دولت‌ها تصور می‌کنند که قدرت کافی برای ماندن در سیستم بین‌المللی را دارا هستند.

از منظر میرشایمر یک قدرت بزرگ که از توان قابل ملاحظه‌ای سود و بهره می‌برد، باید در قبال سایر رقبا بسیار تهاجمی عمل کند. چرا که در فضای موجود سایر رقبا همین کار را انجام می‌دهند. وی نظریه صلح دموکراتیک را رد می‌کند و معتقد است دموکراسی و خصوصاً لیبرال دموکراسی نمی‌تواند مانع از بروز جنگ شود.

باری بوزان

باری بوزان یکی از مهم‌ترین بنیان‌گذاران مکتب کپنهاگ می‌باشد. وی همچنین از نظریه پردازان پرآوازه امنیت بین‌الملل است. بوزان جزء نظریه پردازانی است که با نگاهی امنیتی به مسأله خاورمیانه پرداخته است.

از منظر بوزان امنیتی کردن یا امنیتی دیدن موضوعات از درک نخبگانی است که عمدتاً در مرحله بقا به سر می‌برند و این نخبگان بنا به دلایل متعدد، کشور و یا حکومت خود را در معرض خطر می‌بینند و اندیشه‌ی بازدارندگی سراسر ذهن آنها را اشغال کرده است. بازیگرانی که دغدغه‌ی بقا دارند، معمولاً از اندیشیدن به افق‌های آتی و سیاسی - اجتماعی دیدن موضوع باز می‌مانند. بوزان تصریح می‌کند که طی شصت سال گذشته، خاورمیانه شاهد هفت جنگ مهیب بوده که هر کدام نتایج تعیین کننده‌ای داشته‌اند. وقوع پی در پی جنگ‌ها و استعداد شگرف تجاوز به سرزمین‌های دیگر یا سلاخی مخالفین، سبب شده‌اند بازیگران منطقه‌ای همدیگر را امنیتی بینند و چنین ذهنیتی تشکیل و تقویت پیوندها را

منتفی ساخته است. ذهنیت امنیتی همچون سایه سنگینی است که موجب رشد اندک و ناقص گیاه می‌شود و آن را از بالندگی و پیچیدگی باز می‌دارد.

بوزان واضح نظریه‌ی «مجموعه‌های منطقه‌ای» در مطالعات امنیتی و روابط بین‌الملل است. این نظریه‌ی او شباهت زیادی به نظریه رویارویی تمدن‌ها دارد که در سال 1993 از سوی ساموئل هانتینگتن مطرح شد. بوزان، جهان را به هفت منطقه جداگانه تقسیم کرده و تصریح می‌نماید که هر منطقه‌ای فرمول امنیتی ویژه خود را دارد و شیوه‌ی حل منازعه بین مناطق از یکی به دیگری قابل تعمیم نیست. از این رو، خاورمیانه مانند منطقه آمریکا، اروپا، آسیای شرقی، آفریقا، آمریکای جنوبی و ... فرمول ویژه‌ی امنیتی دارد. او مشابهت‌های درون منطقه‌ای را بسیار پر رنگ می‌بیند و معتقد است که مقولاتی چون تداخل جریان‌های قومی، ملی، دینی، مذهبی و بین‌المللی، با سرعت و به سهولت خاورمیانه را نظاره‌گر نزاع-های خونین ساخته است. توصیه بوزان در این باب آن است که فرمول غرب برای حل بحران‌های متداخل خاورمیانه بی‌معنی و حتی تشدیدکننده است. مخاطب متون بوزان بلافاصله کنجکاو می‌شود تا فرمول خاورمیانه‌ای درک و حل بحران را دریابد. اما او با توسل به تاریخ نیم قرن اخیر، مخاطب خود را ناامید می‌سازد؛ چرا که به باور او خاورمیانه منطقه‌ای کشمکش‌ساز و محل دائمی نزاع بین قدرت‌ها و گروه‌های متخاصم است و همین کشمکش به قدرت‌های دیگر نیز رخصت می‌دهد میدان منازعه خود را به این منطقه انتقال دهند. عنوان یکی از مقالات مشهور او این است: «منطقه‌ی خاورمیانه، استمرار منازعه سازی».

الکساندر ونت

یک دهه پس از آن که نیکلاس اونف کتاب «جهانی که می‌سازیم» منتشر ساخت و فردریش کراتوچویل کتاب «قواعد هنجارها و تصمیمات» را وارد مباحث علوم سیاسی و روابط بین‌الملل ساخت (اسمیت، 1383: 546)، الکساندر ونت که تحصیل کرده و محقق علوم سیاسی بود، کتاب «نظریه‌ی اجتماعی سیاست بین‌الملل» را منتشر کرد. کتاب ونت تعریف و نقدی بر کتاب نظریه‌ی سیاست بین‌الملل کنت والتز بنیان‌گذار مکتب نئورئالیسم بود (ونت، 1386: 22).

ونت که از پایه‌گذاران مهم سازه‌انگاری می‌باشد، اعتقاد دارد که معادله قدرت و امنیت در شرایط موجود تغییر کرده است. در این ارتباط، قدرت با شاخص‌های متفاوتی از دوران گذشته همراه می‌شود.

رویکرد سازه‌انگاران نشان می‌دهد هنجارها به عنوان انتظارات جمعی، اقدام به تعیین اعتبار و به رسمیت شناختن هویت بازیگران نموده و بدین ترتیب آنها را به وجود می‌آورند. از نظر آنها انتظارات بین‌المللی بر منافع، سیاست‌های داخلی و هویت بازیگران تأثیر بسیاری دارد؛ اما انتخاب‌های بازیگران ملی بر روی ساختارهای بین‌المللی نیز تأثیر می‌گذارد.

از نظر ونت هر اندازه ادراکات و منطق بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات نامتجانس و متناقض تر باشد، میزان بی‌اعتمادی میان آنها نیز افزایش می‌یابد و دولت‌ها بیشتر به سوی خودیاری و خود محوری می‌روند؛ اما اگر دانش مشترک ایجاد شود، می‌توان به سمت جامعه‌ی امنیتی صلح‌آمیزتری رفت. از دیدگاه ونت امنیت بیش از قدرت بر میزان درک و فهم مشترک بازیگران از یکدیگر استوار است. به نحوی که برخی اوقات ساختارهای

اجتماعی، عملکردها را چنان تحت تأثیر قرار می‌دهند که، اتخاذ هرگونه استراتژی برای تغییر آن غیر ممکن می‌شود.

رهیافت نظری، مدل مفهومی و فرضیه‌های تحقیق

با توجه به نظریه‌های مطرح شده از سوی محققین و اندیشمندان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، همگون‌ترین نظریه در راستای آزمون فرضیه اصلی تحقیق و بر اساس رهیافت این پژوهش، مکتب سازه‌انگاری و دیدگاه نظریه پرداز مشهور این مکتب الکساندر ونت می‌باشد؛ که نگاهی فرهنگی و مبتنی بر رویکرد مفاهمه و گفتگو به مسأله امنیت بین کشورها دارد.

سازه‌انگاران از لحاظ هستی‌شناسی بر آن هستند که: الف) علاوه بر ساختارهای مادی، ساختارهای ذهنی نیز در رفتارها مؤثرند؛ ب) رفتار کنش‌گران برآمده و مبتنی بر هویت آنهاست که درون‌زاد رابطه است؛ و در نهایت پ) کارگزار - ساختار در یک روند قوام‌بخشی دوجانبه باعث شکل‌دهی رفتار می‌شوند؛ بنابراین فراتر از نگرش‌های تقلیل‌گرایانه‌ی خردگرایان قرار می‌گیرند.

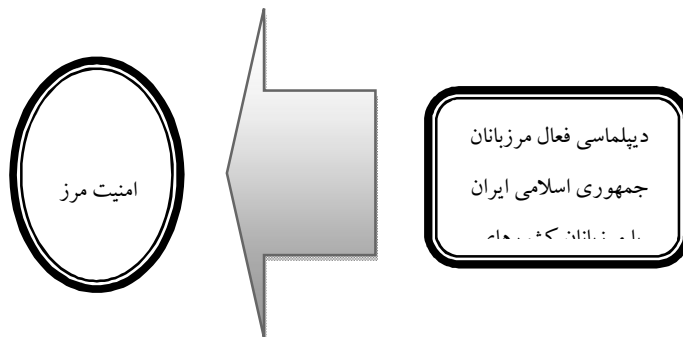
بر این اساس، با توجه با توانایی که سازه‌انگاری به‌عنوان راه‌میان از منظر هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی و روش‌شناسی در عرصه‌ی تحلیل و تبیین پدیده‌های بین‌المللی دارد، می‌توان رویکرد راه‌میان سازه‌انگاران را بر اساس جدول زیر نشان داد.

مهم‌ترین شاکله‌ی دیدگاه الکساندر ونت نسبت به امنیت این جمله است: «هر اندازه ادراکات و منطق بازیگران نسبت به پدیده‌ها و موضوعات نامتجانس و متناقض‌تر باشد، میزان بی‌اعتمادی میان آنها نیز افزایش می‌یابد و دولت‌ها بیشتر به سوی خودیاری و خود-محوری می‌روند.» این جمله بیان‌گر آن است که، درک همگون پدیده‌ها و دانش مشترک

در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ... می‌تواند در یک منطقه و یا محیط بین‌المللی باعث بروز منافع مشترک در بین بازیگران منطقه شده و در نتیجه امنیت مشترک ایجاد می‌شود. به عقیده ونت ایجاد و تعمیق فرهنگ مفاهمه که در نتیجه دوری گزیدن از ابزار سخت و در سایه گفتگو و تشریک مساعی تأمین می‌شود، می‌تواند به ایجاد رویکردهای مشترک در ایجاد و بسط امنیت در بین بازیگران امنیتی اعم از محلی، دولتی و حتی بین‌المللی بیانجامد.

متغیر وابسته

متغیر مستقل

نمودار 1: مدل مفهومی تحقیق

فرضیه اصلی

دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرزهای جمهوری اسلامی ایران تأثیر دارد.

فرضیه‌های فرعی

1- دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر دارد.

2- اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی (با تأکید بر اصول دیپلماسی فعال) برای مرزبانان ج.ا.ایران بر بهبود دیپلماسی فعال آنان تأثیر دارد.

3- انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان در مناطق مرزی تأثیر دارد.

روش

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه‌ی گردآوری داده‌ها، پیمایشی است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه است که روایی آن به تأیید نخبگان و اساتید جامعه‌شناسی و پایایی آن به کمک ضریب آلفای کرونباخ، تأیید گردیده است. مقادیر آلفای کرونباخ برای مفاهیم تحقیق، در جدول 1 آمده است.

جامعه آماری تحقیق کلیه‌ی فرماندهان هنگ‌های مرزی به عنوان مرزبانان درجه یک فرماندهی مرزبانی ناجا و فرماندهان گروهان‌های مرزی به عنوان مرزبانان درجه دو فرماندهی مرزبانی ناجا به تعداد 143 نفر در نظر گرفته شده است؛ که به جهت استفاده از نظرات و دیدگاه‌های همه‌ی اعضاء جامعه مورد مطالعه از روش نمونه‌گیری تمام شماری استفاده شده است.

جدول 1: ضریب آلفای کرونباخ برای مفاهیم اصلی تحقیق

ردیف	مفهوم	تعداد آیتم	مقدار آلفا
1	میزان تأثیر انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان	1	86
2	میزان تأثیر اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی برای مرزبانان بر بهبود دیپلماسی فعال آنان	1	74
3	مصادیق دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ایران با مرزبانان کشورهای همجوار جهت تأمین امنیت نواحی مرزی	15	85

91	13	نتایج دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ایران با مرزبانان کشورهای همجوار جهت تأمین امنیت نواحی مرزی	4
----	----	---	---

نتایج محاسبات نشان می‌دهد که، تمامی متغیرها از آلفای بیش از 0/7 برخوردار بوده و این امر بیانگر برخورداری متغیرها و مفاهیم تحقیق از پایایی مناسب می‌باشد. شاخص میانگین حاکی از مطلوب بودن مقدار پایایی به طور متوسط برای هر یک از مفاهیم و متغیرهای تحقیق است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شد بدین صورت که، برای توصیف داده‌ها از تکنیک‌های موجود در آمار توصیفی (میانگین، جداول یک بعدی و دو بعدی و تکنیک‌های ترسیمی) و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از تکنیک‌های موجود در آمار استنباطی استفاده شد؛ و برای شناخت اثر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از آزمون T تک نمونه‌ای بهره گرفته شد.

یافته‌ها

برآیند استخراج داده‌ها و تجزیه و تحلیل آماری یافته‌ها در دو بخش توصیفی و تحلیلی ارائه می‌گردند:

الف) یافته‌های توصیفی: برای تعیین نحوه توزیع افراد، تعداد هفت متغیر زمینه‌ای و جمعیت‌شناختی شامل سن، میزان تحصیلات، طیف درجه، سابقه‌ی خدمت و سمت شغلی پاسخ‌گویان در پرسشنامه منظور گردیده که نحوه توزیع افراد را در جدول شماره‌ی 2 مشاهده می‌فرمایید.

جدول 2: سیمای نمونه‌ی آماری

ردیف	متغیرها	گزینه‌ها	بیشترین درصد
1	سن	40 تا 44 سال	41/3
2	سطح تحصیلات	کارشناسی	50/3
3	طیف درجه	افسر ارشد	67/8

35/7	16 تا 20 سال	سابقه‌ی خدمت	4
77/63	فرماندهان گروهان‌های مرزی	سمت شغلی	5

داده‌های موجود در جدول فوق نشان می‌دهند که، از مجموع 143 فرد مورد مطالعه، اکثریت افراد (41/3%) سن شان 40 تا 44 سال بوده است؛ اکثریت پاسخ‌گویان (50/3%) میزان تحصیلات‌شان کارشناسی، اکثریت افراد (67/8%) در طیف افسران ارشد، اکثریت افراد (35/7%) دارای بین 16 تا 20 سال سابقه خدمت و اکثریت افراد (77/63%) فرماندهان گروهان‌های مرزی می‌باشند.

بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان: برای شناخت تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان، تعداد 13 سؤال در نظر گرفته شد که خلاصه نتایج در جدول شماره 3 آمده است:

جدول 3: توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص اثر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان

رتبه	میانگین از 5	گویه‌ها	ردیف
5	3/93	همکاری‌های دوجانبه‌ی مرزی جهت جلوگیری از ورود تروریست‌ها به داخل خاک دو کشور	1
8	3/76	حفظ حقوق اتباع ایرانی دستگیر شده توسط مأموران مرزی کشورم قابل	2
6	3/90	حلّ و فصل مسالمت‌آمیز مسائل و مناقشات مرزی دوجانبه	3
7	3/81	استقرار امنیّت پایدار و تضمین منافع مشترک	4
1	4/17	جلوگیری از توسعه‌ی جرائم سازمان‌یافته‌ی مرزی	5
4	3/98	تبادل اطلاعات مربوط به معاندان و گروه‌های تروریستی و متخاصم	6
10	3/67	کاهش و مبارزه ثمربخش با قاچاق سوخت	7
11	3/58	شکل‌گیری و رونق فعالیت بازارچه‌های مشترک مرزی	8

13	3/25	گسترش سرمایه‌گذاری‌های مرزی و رونق تجارت و بازرگانی بین دو کشور	9
12	3/29	امنیت حمل و نقل و ترانزیت کالا بین دو کشور	10
9	3/71	گسترش و رونق صنعت گردشگری بین دو کشور	11
2	4/08	رعایت حقوق شهروندی اتباع ایرانی دارای عبور قانونی به کشور همسایه توسط مرزبانان کشور مقابل	12
3	3/99	ارتقاء سطح احترام مرزبانان و پلیس کشور مقابل به عابرين مرزی ایرانی	13

داده‌های موجود در جدول فوق بیانگر دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص اثر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان می‌باشد. داده‌های موجود نشان می‌دهند که، میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «- همکاری‌های دوجانبه‌ی مرزی جهت جلوگیری از ورود تروریست‌ها و معاندان به داخل خاک دو کشور»، 3/93 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «حفظ حقوق اتباع ایرانی دستگیر شده توسط مأموران مرزی کشور مقابل»، 3/76 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «حلّ و فصل مسألت‌آمیز مسائل و مناقشات مرزی دوجانبه»، 3/90 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «استقرار امنیت پایدار و تضمین منافع مشترک»، 3/81 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «جلوگیری از توسعه‌ی جرائم سازمان‌یافته‌ی مرزی»، 4/17 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «تبادل اطلاعات مربوط به معاندان و گروه‌های تروریستی و متخاصم»، 3/99 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «کاهش و مبارزه ثمربخش با قاچاق سوخت»، 3/67 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «شکل‌گیری و رونق فعالیت بازارچه‌های مشترک مرزی»، 3/58 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «گسترش سرمایه‌گذاری‌های مرزی و رونق تجارت و بازرگانی بین دو کشور»، 3/25 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی

پاسخ گویان نسبت به گویه‌ی «امنیت حمل و نقل و ترانزیت کالا بین دو کشور»، 3/29 از 5 می باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ گویان نسبت به گویه‌ی «گسترش و رونق صنعت گردشگری بین دو کشور» 3/71 از 5 می باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ گویان نسبت به گویه-ی «رعایت حقوق و شأن شهروندی اتباع ایرانی دارای عبور قانونی به کشور همسایه توسط مرزبانان کشور مقابل»، 4/08 از 5 می باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ گویان نسبت به گویه‌ی «ارتقاء سطح احترام مرزبانان و پلیس کشور مقابل به عابرین مرزی ایرانی»، 3/99 از 5 می باشد؛ در مجموع از کل 143 فرد پاسخگو به گویه‌های مربوط به سنجش بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان، (15/4%) به گزینه‌ی تا حدودی، (81/8%) به گزینه‌ی زیاد و (2/8%) به گزینه‌ی خیلی زیاد یافته نظر داده‌اند. مقایسه‌ی درصد‌های فوق نشان می‌دهد اکثریت پاسخ گویان مورد مطالعه (84/6%) در ارزیابی خود نسبت به تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد نظر داده و میانگین نظر پاسخ گویان 3/87 از 5 بوده است.

بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه: برای شناخت تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه، تعداد 15 سؤال در نظر گرفته شد که خلاصه نتایج در ذیل آمده است:

جدول 4: توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص اثر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه

ردیف	گویه‌ها	میانگین از 5	رتبه
1	استرداد مجرمین و محکومین متواری به کشور مقابل	3/58	9
2	ممانعت از عبور و مرور مغایر با قوانین و مقررات از مرز	4/05	3
3	حفظ علائم مرزی برابر شکل، فرم و محل استقرار مندرج در اسناد مربوطه	3/95	5
4	تحویل اغنام و احشامی که به صورت غیرعمدی به خاک ایران وارد شده‌اند	4/18	1
5	استرداد اغنام و احشامی که از کشور ایران به خاک کشور مقابل وارد شده‌اند	4/06	2
6	تعقیب قضایی و بازداشت مجرمین فراری کشور همسایه به خاک ایران	3/57	10
7	جلوگیری از عبور اغنام و احشامی که بر خلاف مقررات تعلیف انجام می‌دهند	4	4
8	بازداشت و معاودت هر یک از اتباع مرزنشین کشور مقابل که وارد ایران شده‌اند	2/64	13
9	اجرای کامل مقررات بین‌المللی و داخلی و قراردادهای مرزی در نوار مرز	3/41	12
10	حلّ و فصل اختلافات بین مرزنشینان کشورمان و کشورهای مجاور	3/86	7
11	جلوگیری از مهاجرت ایرانیان به کشورهای مجاور	3/60	8
12	توسعه‌ی اصول حسن همجواری و گسترش روابط بین مرزبانان دو کشور	4/06	2
13	جلوگیری از سوء استفاده کشورهای متخاصم برای جاسوسی	3/58	9
14	جلوگیری از رشد و بسط تفکرات افراط‌گرایی، قوم‌گرایانه و ...	3/90	6
15	تعمیق احترام متقابل به فرهنگ و آداب‌ورسوم دو طرف	3/56	11

داده‌های موجود در جدول فوق بیانگر دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص اثر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه می‌باشد. داده‌های موجود نشان می‌دهند که، میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «استرداد مجرمین و محکومین متواری به کشور مقابل»، 3/58 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «ممانعت از عبور و مرور مغایر با قوانین و مقررات از مرز»، 4/05 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «حفظ علائم مرزی برابر شکل، فرم و محل استقرار مندرج در اسناد مربوطه»، 3/95 از 5

می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «تحویل اغنام و احشامی که به صورت غیرعمدی به خاک ایران وارد شده‌اند»، 4/18 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «استرداد اغنام و احشامی که از کشور ایران به خاک کشور مقابل وارد شده‌اند»، 4/06 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «تعقیب قضایی و بازداشت مجرمین فراری کشور همسایه به خاک ایران»، 3/57 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «جلوگیری از عبور اغنام و احشامی که بر خلاف مقررات تعلیف انجام می‌دهند»، 4 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «بازداشت و معاودت هریک از اتباع مرزنشین دولت مقابل که وارد ایران شده‌اند»، 2/64 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «اجرای کامل مقررات بین‌المللی و داخلی و قراردادهای مرزی در نوار مرز»، 3/41 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «حل و فصل اختلافات بین مرزنشینان کشور ایران و کشورهای مجاور»، 3/86 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «جلوگیری از مهاجرت ایرانیان به کشورهای مجاور»، 3/60 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «توسعه‌ی اصول حسن همجواری و گسترش روابط بین مرزبانان دو کشور»، 4/06 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «جلوگیری از سوء استفاده کشورهای متخاصم برای جاسوسی»، 3/58 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «جلوگیری از رشد و بسط تفکرات افراط-گرای، قوم‌گرایانه و ...»، 3/90 از 5 می‌باشد؛ میانگین ارزیابی پاسخ‌گویان نسبت به گویه‌ی «تعمیق احترام متقابل به فرهنگ و آداب‌ورسوم دو طرف»، 3/56 از 5 می‌باشد که از مجموع 143 فرد پاسخگو به گویه‌های مربوط به سنجش بررسی تأثیر دیپلماسی فعال

مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان، (4/89%) به گزینه‌ی کم، (20/03%) به گزینه‌ی تا حدودی، (72/02%) به گزینه‌ی زیاد و (2/08%) به گزینه‌ی خیلی زیاد یافته نظر داده‌اند. مقایسه‌ی درصدهای فوق نشان می‌دهد، اکثریت پاسخ‌گویان مورد مطالعه (75%) در ارزیابی‌شان نسبت به اثر دیپلماسی فعال مرزبانان ج.ا.ا. با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد نظر داده و میانگین نظر پاسخ‌گویان 3/73 از 5 بوده است.

بررسی نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان: برای شناخت دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان، سؤالی تحت عنوان «به نظر شما انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق تا چه میزان بر بهبود دیپلماسی فعال آنان تاثیر دارد؟»، در پرسشنامه طراحی گردیده که از مجموع 143 فرد پاسخگو، 28/7% به گزینه‌ی خیلی زیاد، 46/9% به گزینه‌ی زیاد، 15/4% به گزینه‌ی تا حدودی، 6/3% به گزینه‌ی کم و 2/8% نیز به گزینه‌ی خیلی کم نظر داده‌اند. مقایسه‌ی درصدهای فوق نشان می‌دهد که، 75/6% پاسخ‌گویان مورد مطالعه در ارزیابی‌شان نسبت به نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد نظر داده و میانگین نظرات آنان 3/92 از 5 بوده است.

بررسی نقش اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی: برای شناخت دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص نقش اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای

قوانین و مقررات مرزی، سؤالی تحت عنوان «به نظر شما اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی برای مرزبانان تا چه میزان بر بهبود دیپلماسی فعال آنان موثر است؟»، در پرسش‌نامه طراحی گردیده که از مجموع 143 فرد پاسخگو، 33/6% به گزینه‌ی خیلی زیاد، 51% به گزینه‌ی زیاد، 12/6% به گزینه‌ی تا حدودی و 2/8% به گزینه‌ی کم نظر داده‌اند. مقایسه‌ی درصد‌های فوق نشان می‌دهد که، اکثریت پاسخ‌گویان مورد مطالعه (84/6%) در ارزیابی‌شان نسبت به تأثیر اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد نظر داده و میانگین نظرات آنان 4/12 از 5 بوده است.

نتایج تحلیلی

در این تحقیق یک فرضیه‌ی اصلی و سه فرضیه‌ی فرعی طراحی گردیده که در ذیل ابتدا به نتایج فرضیه‌های فرعی و سپس به بررسی نتایج محاسبات فرضیه اصلی پرداخته می‌شود.

بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

در این پژوهش با توجه به هدف اصلی تحقیق یعنی، «بررسی نقش دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرز جمهوری اسلامی ایران»، تعداد سه هدف طراحی و بر مبنای اهداف مطرح شده، فرضیه‌هایی منظور و با عنایت به مقیاس‌های سطوح سنجش (اسمی، رتبه‌ای و فاصله‌ای بودن متغیرها) از تکنیک‌های آماری مناسب استفاده گردیده است. لازم به ذکر است برای تشخیص نوع تکنیک‌های آماری مورد استفاده، به بررسی چگونگی توزیع داده‌ها از منظر نرمال بودن بر مبنای آزمون کولموگروف - اسمیرنوف پرداخته که نتایج در جدول ذیل آمده است:

جدول 5: بررسی نرمال بودن متغیرهای مورد استفاده با استفاده از آزمون کولموگروف -

اسمیرنوف

ردیف	متغیرها	مقدار	سطح معناداری
1	نقش دیپلماسی فعال مرزبانان بر امنیت نواحی مرزی	1/096	0/097
2	نقش دیپلماسی فعال مرزبانان بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی	0/407	0/301
3	اثر اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی بر ارتقاء دیپلماسی مرزبانان	0/321	0/524
4	نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته حقوق بر ارتقاء دیپلماسی مرزبانان	1/674	0/214

بر مبنای اطلاعات موجود در جدول فوق مشخص گردید که، همه‌ی متغیرهای مورد مطالعه (نقش دیپلماسی فعال مرزبانان بر امنیت نواحی مرزی، نقش دیپلماسی فعال مرزبانان بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی، تأثیرگذاری اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی بر ارتقاء دیپلماسی مرزبانان و نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر ارتقاء دیپلماسی مرزبانان) دارای توزیع نرمال می‌باشند، زیرا مقدار آن‌ها بیشتر از سطح معناداری 0/05 می‌باشد. بنابراین بواسطه‌ی نرمال بودن داده‌ها، از تکنیک‌های موجود در آمار پارامتریک استفاده به عمل آمد.

آزمون فرضیه‌ها

با عنایت به توزیع نرمال داده‌ها و ترکیبی بودن متغیرها برای آزمون فرضیه‌های تحقیق با بهره‌گیری از نرم‌افزار آماری SPSS از تکنیک‌های متناسب استفاده شد که در ذیل به بیان نتایج پرداخته می‌شود.

فرضیه فرعی نخست تحقیق: دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر دارد.

برای آزمون فرضیه‌ی مزبور از تکنیک T تک نمونه‌ای استفاده شد که نتایج آزمون در جدول ذیل آمده است:

جدول 6: خلاصه‌ی نتایج آزمون T تک نمونه‌ای در زمینه‌ی بررسی میزان تأثیر گذاری دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه

تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار T	درجه‌ی آزادی	معناداری
143	3/74	0/25862	34/275	142	0/000

نتایج جدول فوق مبین آن است که، با توجه به مقدار T برابر با 34/275 و سطح معناداری (sig=0/000)، فرض H1 تحقیق یعنی، «دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر دارد»، در سطح ضریب اطمینان بیش از 95% تأیید و فرض H0 پژوهش یعنی، «دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر ندارد»، رد می‌گردد.

فرضیه فرعی دوم تحقیق: دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر دارد.

برای آزمون فرضیه‌ی مزبور نیز از تکنیک T تک نمونه‌ای استفاده شد که نتایج آزمون در جدول شماره‌ی 7 ارائه شده است:

جدول 7: خلاصه‌ی نتایج آزمون T تک نمونه‌ای در زمینه‌ی بررسی میزان اثرگذاری اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی (با تأکید بر اصول دیپلماسی فعال) برای مرزبانان ج.ا. ایران بر بهبود دیپلماسی فعال آنان

تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار T	درجه‌ی آزادی	معناداری
143	4/12	0/83807	16/065	142	0/000

نتایج جدول مزبور مبین آن است که، با توجه به مقدار T برابر 16/065 و سطح معناداری (sig=0/000)، فرض H1 تحقیق یعنی، «دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر دارد»، در سطح ضریب اطمینان بیش از 95% تأیید و فرض H0 پژوهش یعنی، «دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دو جانبه تأثیر ندارد»، رد می‌گردد.

فرضیه‌ی فرعی سوم تحقیق: انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان در مناطق مرزی تأثیر دارد.

جدول 8: خلاصه‌ی نتایج آزمون T تک نمونه‌ای در زمینه‌ی بررسی نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان در مناطق مرزی

تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار T	درجه‌ی آزادی	معناداری
143	3/92	0/97198	11/357	142	0/000

نتایج جدول فوق بیانگر آن است که، با توجه به مقدار T برابر 11/357 و سطح معناداری (sig=0/000)، فرض H1 تحقیق یعنی، «انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان در مناطق مرزی تأثیر دارد»، در سطح ضریب اطمینان بیش از 95% تأیید و فرض H0 پژوهش یعنی، «انتخاب مرزبانان از بین افسران

تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان در مناطق مرزی تأثیر ندارد»، رد می‌گردد.

فرضیه‌ی اصلی تحقیق: دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرزهای کشورمان تأثیر دارد.

برای آزمون فرضیه مزبور نیز از تکنیک T تک نمونه‌ای استفاده شد که نتایج آزمون در جدول ذیل آمده است:

جدول 9: خلاصه‌ی نتایج آزمون T تک نمونه‌ای در زمینه‌ی بررسی نقش دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرزهای کشورمان

تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار T	درجه‌ی آزادی	معناداری
143	3/77	0/25684	35/896	142	0/000

نتایج جدول فوق مبین آن است که، با توجه به مقدار T برابر 35/896 و سطح معناداری (sig=0/000)، فرض H1 تحقیق یعنی، «دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرزهای کشورمان تأثیر دارد»، در سطح ضریب اطمینان بیش از 95% تأیید و فرض H0 پژوهش یعنی، «دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرزهای کشورمان تأثیر ندارد»، رد می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی فرآیندهای منطقه‌ای و بین‌المللی، تعمق در تعارضات، تخصصات، تنازعات و نوع تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و همچنین واکاوی شکل و نحوه‌ی اقدامات و فعالیت‌های کنش‌گران مولد تهدید و ناامنی در نواحی مرزی و پیرامونی جمهوری اسلامی ایران مبین

آن است که، نمی‌توان فارغ از همکاری‌های منطقه‌ای و در چارچوب پیمان یا تفاهم‌نامه‌های امنیتی و بدور از جلب همکاری نیروهای امنیتی کشورهای همجوار و نیز بدون توجه به تشریک مساعی با کشورهای همسایه به نتایج مؤثر امنیتی در مرزها نایل آمد. کشورهای همسایه ایران به دلایلی چون فقدان حکومت مرکزی مقتدر، استفاده از گروه‌های تروریستی و معاند به عنوان ابزار فشار علیه جمهوری اسلامی ایران و به علل دیگری مانند فقدان رویکردهای سیاسی، ایدئولوژیکی و امنیتی مشترک با ایران، منافع امنیتی ناهمگون و عدم احساس وجود تهدید مشترک و ... در حفظ و صیانت از مرزهای خود با جمهوری اسلامی ایران چندان توان و تمایلی نداشته و به تعبیر بهتر از رغبت و همت کافی برای تثبیت و تأمین امنیت مرزهای مشترک برخوردار نبوده‌اند؛ که این امر ضمن وارد آوردن صدمات جدی بر پیکره‌ی امنیتی جمهوری اسلامی ایران موجب بروز مناقشات مرزی با کشور همسایه در مواعد مختلف گردیده است. یکی از مهم‌ترین و مطلوب‌ترین راهکارهای مقابله با تهدیدات موجود در مناطق مرزی، استفاده از دیپلماسی فعال در سیاست خارجی بصورت اعمّ و دیپلماسی فعال مرزبانان به‌طور اخصّ می‌باشد. هر کشور و فرهنگی ممکن است نگاه ویژه‌ای به دیپلماسی و دیپلمات داشته باشد. دیپلماسی یا روابط دیپلماتیک به «دانش ارتباط میان سیاست‌مداران و سران کشورهای جهان گفته می‌شود» (عاشوری، 1392: 69). دیپلماسی به هنر مذاکره کردن معروف است. دیپلمات کسی است که بتواند منافع ملی کشورش را در شرایط مختلف از جمله جنگ، مرادات اقتصادی، موضوعات فرهنگی، اختلافات منطقه‌ای و... از طریق گفت و گو و مذاکره تأمین کند. ایران در زمره‌ی کشورهای منطقه‌ای محسوب می‌شود که در گذشته‌ی تاریخی خود از نقش-آفرینی محیطی برخوردار بوده است. با بازیگران مختلف به گونه‌ای تعامل برقرار کرده که

نتایج مؤثر و پایداری برای امنیت و بقای سیاسی کشور به وجود آورده است. این امر را می‌توان انعکاس روح ملی ایران در فضای منطقه دانست (مصلی نژاد، 1390: 111). از این رهگذر، یکی از مهم‌ترین ابزار تعامل با کشورهای همسایه در راستای تحقق امنیت پایدار و بادوام در نواحی مرزی، برقراری روابط مطلوب دوجانبه با مرزبانان و مرزداران کشورهای همجوار توسط مرزبانان مستقر در نواحی مرزی می‌باشد که در قالب معاهدات مرزی در ارتباط و تعامل با یکدیگر هستند. مرزبانان با پیگیری اصولی همچون تأکید بر اصول همزیستی مسالمت‌آمیز مرزی و با تأکید بر تنش‌زدایی، گوشزد نمودن تهدیدات مشترک، استفاده از حسن خلق و حسن تعامل و با در پیش گرفتن رویکرد اعتمادسازی و ... مساعی خود را در توسعه فضای امنیتی در مناطق مرزی ایران با همسایگانش بکار بسته و اهداف امنیتی را از این رهگذر تعقیب می‌نمایند. بنا بر اظهارات مقامات و مسئولین فرماندهی مرزبانی ناجا به عنوان متولی و مجری صیانت از ثغور و مرزهای ایران اسلامی، مهم‌ترین اهداف مرزبانی از دیپلماسی مرزی در راستای تحکیم روابط متقابل و ایجاد روابط حسن همجواری، مبارزه با جرایم سازمان‌یافته مرزی و گسترش تعاملات مرزی با مرزبانان کشورهای همسایه می‌باشد که در سایه‌ی آن امنیت مطلوب و پایدار در نواحی مرزی استقرار یابد. لذا این تحقیق با درک اهمیت این مسئله و با هدف «بررسی نقش دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرز جمهوری اسلامی ایران» در پی آن بوده است که نقش دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در امنیت مرز جمهوری اسلامی ایران را احصاء نموده و از این رهگذر، ضمن تبیین وضع موجود، راهکارهای ارتقاء وضعیت را به

منظور تدوین سازوکاری مناسب برای دست‌اندرکاران و مسئولین امنیتی کشور احصاء نماید.

نتایج این تحقیق را می‌توان تأییدی بر مفروضات «الکساندر ونت»، نظریه پرداز مهم دیدگاه سازه‌نگاری دانست. از منظر ونت روابط بین‌الملل یک «برساخته اجتماعی» است که در فرآیند تعامل با کنش‌گران قوام می‌یابد. ونت معتقد است، «فرهنگ» یا «انگاره‌های مشترک» نظامی است که می‌تواند به همکاری، منازعه و تعارض قوام بخشد. به طور خلاصه دیدگاه «ونت» ناظر بر آن است که، بازیگران امنیتی خرد و کلان، بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی و ... جهت دستیابی به یک امنیت پایدار و بادوام نیازمند ایجاد ارتباطی مبتنی بر درک مشترک و تفاهم هستند که از این رهگذر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشور همجوار، به عنوان یکی از ابزار دیپلماسی رسمی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به ایجاد و بسط امنیت جامع‌الابعاد در نواحی مرزی کمک شایانی نماید. که نتایج آزمون فرضیه‌های این تحقیق مؤید مفروضات دیدگاه این نظریه‌پرداز می‌باشد.

امعان نظر در مفاد آیین‌نامه‌ی مرزبانی نشان می‌دهد که، مرزبانان جمهوری اسلامی ایران در راستای ایجاد امنیتی پایدار و همه‌جانبه در نواحی مرزی، دارای رسالتی بزرگ، مسئولیتی خطیر و وظایفی متکثر و گسترده بوده که باید جهت تحقق آن تمام توان و ظرفیت در اختیار خود را بکار بندند. یکی از مهم‌ترین و شاید سهل‌الوصول‌ترین راهکارهای دست‌یابی به امنیتی بادوام در مناطق مرزی، گسترش سطح همکاری‌های دوجانبه با مرزبانان کشور مقابل در قالب حدود اختیارات قانونی و سازمانی می‌باشد که در بستر تعاملی سازنده و مبتنی بر احترام متقابل با کم‌ترین هزینه می‌توان به اهداف مرزبانی در تأمین و تثبیت

امنیت مرزها نائل گردید. لذا یکی از سؤالاتی که از پاسخگویان مورد پرسش قرار گرفت، تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه بر مبنای آیین نامه مرزبانی بوده است. برای شناخت تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه، تعداد 15 سؤال از جامعه‌ی هدف تحقیق پرسیده شد که سؤالات طراحی شده مصادیقی از وظایف مرزبانان، مندرج در آیین نامه مرزبانی بوده است. بر اساس ماده‌ی 32 آیین نامه‌ی مرزبانی، «مرزبانان، جانشینان و معاونان از عبور اغنام و احشام که بر خلاف قراردادها، معاهدات یا پروتکل‌ها و مقررات تعلیف انجام می‌گیرد، جلوگیری به عمل می‌آورند». همچنین بر اساس ماده‌ی 33 آیین نامه‌ی مزبور، «مرزبانان، جانشینان و معاونان در صورت عبور غیر عمدی اغنام و احشام از کشور مقابل به خاک ایران بلافاصله اقدامات لازم را معمول و آنها را به مرزبانان مقابل تحویل خواهند داد. همچنین اگر اغنام و احشامی از مرز خارج گردد، در برگرداندن، تحویل گرفتن و تسلیم به صاحبان اصلی اقدام خواهند نمود». بررسی نظرات و دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص سؤالی در همین رابطه نشان داد که، دیپلماسی فعال مرزبانان بر مسائلی مانند «جلوگیری از عبور اغنام و احشامی که بر خلاف مقررات تعلیف انجام می‌دهند»، «استرداد اغنام و احشامی که از کشور ایران به خاک کشور مقابل وارد شده‌اند» و «تحویل اغنام و احشامی که به صورت غیر عمدی به خاک ایران وارد شده‌اند» تأثیر قابل توجهی دارد.

بر اساس ماده‌ی 18 آیین نامه‌ی مرزبانی، «مرزبانان، جانشینان و معاونان از هرگونه عبور و مرور از مرز که بر خلاف قوانین و مقررات انجام می‌گیرد، ممانعت می‌نمایند» که بررسی

نتایج نظر پاسخ‌گویان مبین آن است که، یکی از مهم‌ترین چالش‌های امنیتی که در سایه دیپلماسی فعال مرزبانان ایرانی با مرزبانان کشور مقابل حلّ و فصل می‌گردد، ممانعت از عبور و مرور مغایر با قوانین و مقررات از مرز می‌باشد.

بررسی نتایج توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان مبین تأثیر مطلوب و قابل‌اعتنای دیپلماسی فعال بر جلوگیری از توسعه‌ی جرائم سازمان‌یافته‌ی مرزی داشته و در بین دیگر عوامل تحت تأثیر دیپلماسی فعال بیشترین رتبه را به خود اختصاص داده و در رتبه‌ی نخست قرار گرفته است.

همچنین بررسی دیدگاه پاسخ‌گویان نشان داد که، «رعایت حقوق شهروندی اتباع ایرانی دارای عبور و مرور قانونی به کشور همسایه، توسط مرزبانان کشور مقابل» و «ارتقاء سطح احترام مرزبانان و پلیس کشور مقابل به عابرین مرزی ایرانی»، متأثر از دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار بوده و این دو متغیر تأثیرپذیری بسیاری از دیپلماسی فعال داشته‌اند.

از دیگر عواملی که در بررسی نتایج توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرزهای کشورمان داری تأثیرپذیری مطلوب از دیپلماسی فعال مرزبانان بوده است، رشد «تبادل اطلاعات مربوط به معاندان و گروه‌های تروریستی و متخاصم» بین مرزبانان دو سوی مرز می‌باشد که در سایه‌ی این تبادل اطلاعات همکاری‌های دوجانبه‌ی مرزی جهت جلوگیری از ورود تروریست‌ها و معاندان به داخل خاک دو کشور با افزایش چشمگیری مواجه می‌شود.

بررسی نتایج توزیع فراوانی دیدگاه پاسخ‌گویان در خصوص بررسی تأثیر دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرز جمهوری اسلامی ایران بیانگر تأثیر مطلوب و قابل توجه دیپلماسی فعال بر «حل و فصل مسالمت‌آمیز مسائل و مناقشات مرزی دو جانبه» می‌باشد. لذا این یافته مبین آن است که، در سایه تعامل و دیپلماسی سازنده‌ی مهم‌ترین کنش‌گران امنیت در دو سوی مرز، به جای استفاده از ابزارهای تهدید و توسل به جبر و فشار، می‌توان با تفاهم و تعامل، مناقشات و تعارضات دو جانبه را به صورت مسالمت‌آمیز حل و فصل نمود.

همچنین نتایج و یافته‌های تحقیق نشان داد که، از منظر پاسخ‌گویان، انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان اثر دارد؛ که این امر مؤید اهمیت ماده‌ی 5 آیین‌نامه‌ی مرزبانی می‌باشد، نص صریح ماده 5 آیین‌نامه مرزبانی اشعار داشته که، «مرزبانان، جانشینان و معاونان از بین افسران مجرب و صلاحیت‌دار و حتی‌الامکان از افسران تحصیل کرده‌ی رشته‌ی حقوق و آشنا به امور مرزی انتخاب می‌شوند»؛ که اهتمام به اجرایی نمودن این ماده‌ی قانونی می‌تواند به ارتقاء سطح امنیت در نواحی مرزی کمک شایانی نماید.

نتایج و یافته‌های تحقیق مبین آن است که از منظر پاسخ‌گویان، اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی توسط مسئولین و متولیان امر برای مرزبانان بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی و بهبود دیپلماسی فعال آنان تأثیر بسزایی دارد که این امر مؤید اهمیت ماده 11 آیین‌نامه مرزبانی مبنی بر تشکیل دوره‌های آموزشی به وسیله اشخاص صلاحیت‌دار به منظور آشناسازی مرزبانان، جانشینان و معاونان آنان به قوانین و مقررات می‌باشد. براساس مفاد ماده 11 آیین‌نامه‌ی مزبور، سازمان مرکزی مرزبانی مکلف است قبل

از اعزام مرزبانان، جانشینان و معاونان به مرز و تسلیم استوارنامه به آنان، با تشکیل دوره‌های آموزشی به وسیله اشخاص صلاحیت‌دار، آنان را به قوانین و مقرراتی نظیر آداب و رسوم مرز نشینان، قوانین داخلی مربوط به مرزها، قوانین بین‌المللی و پروتکل‌ها و هرگونه قراردادهای متبادله بین دولت ایران و کشورهای همجوار راجع به مرزها، مقررات و قراردادهای مربوط به پروازهای هوایی و قوانین و قراردادهای مربوط به آب‌های ساحلی و سیر سفائن کاملاً آشنا نماید.

در مجموع یافته‌های تحقیق بیانگر اهمیت دیپلماسی فعال مرزبانان کشورمان با مرزبانان کشورهای همجوار و تأثیر آن بر ارتقاء ابعاد امنیت در نواحی مرزی می‌باشد.

پیشنهادها

1- با عنایت به اهمیت نقش انتخاب مرزبانان از بین افسران تحصیل کرده در رشته‌ی حقوق بر بهبود دیپلماسی فعال آنان از منظر پاسخ‌گویان، مطلوب است مسئولان و متولیان امر در هنگام گزینش و انتخاب مرزبانان نسبت به این موضوع توجه نموده تا از این رهگذر ضمن عینیت بخشیدن به یکی از مهم‌ترین مفاد آیین‌نامه مرزبانی، مرزبانانی با دانش و اعلم به مبانی حقوقی بر مسند تولید و تأمین امنیت نواحی مرزی تکیه زنند.

2- نظر به اهمیت اجرای دوره‌های آموزشی آشنایی با قوانین و مقررات مرزی برای مرزبانان و تأثیر مثبت این اقدام بر حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی و بهبود دیپلماسی فعال مرزبانان، می‌تواند معاونت آموزش فرماندهی مرزبانی با تدوین سازوکار و برنامه‌هایی مدون و منسجم نسبت به ارتقای سطح دانش مرزبانان درجه یک و درجه دو حاضر در هنگ‌های مرزی اقداماتی مستمر و مداوم صورت پذیرد.

3- نظر به نقش بسیار مهم و کارکرد اثرگذار دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در حسن اجرای قوانین و مقررات مرزی دوجانبه باید با برگزاری کارگاه‌های آموزشی نسبت به آموزش مرزبانان درجه یک و درجه دو مستقر در نواحی مرزی، اصول مذاکره‌ی سازنده، ادبیات تفاهم، تعامل و راهکارهای مناسب برای تأثیرگذاری بر مخاطب، راه‌های مسالمت‌آمیز حلّ و فصل مسائل مرزی، قواعد روابط بین مرزبانان، فنّ مدیریت تعامل و ... به مرزبانان آموزش داده شود.

4- نتایج تحقیق مبین اهمیت دیپلماسی فعال مرزبانان جمهوری اسلامی ایران با مرزبانان کشورهای همجوار در تأمین امنیت مرز کشورمان بوده است. از آنجا که یکی از راهکارهای مهم و بنیادین تحقق این امر، درک این مهم و پذیرش آن توسط مرزبانان درجه یک و درجه دو حاضر در نواحی مرزی می‌باشد، به منظور نهادینه نمودن این امر باید با تدوین دستورالعمل و ابلاغ آن از سوی فرماندهی مرزبانی ناجا به فرماندهان مرزبانی استان‌ها، فرماندهان هنگ‌ها و فرماندهان گروهان‌های مرزی، به دیپلماسی فعال به عنوان یک رویکرد بنیادین در ملاقات‌های مرزی دوجانبه تأکید تا از این رهگذر به یک رویه‌ی سازمانی تبدیل شود.

فهرست منابع

- آشوری، داریوش. (1354)، فرهنگ سیاسی (چاپ هشتم)، تهران: نشر مروارید.
- ابراهیمی، سید نصراله. (1383)، حقوق بین الملل خصوصی، تهران: سمت.
- اسلام پناه، نورعلی. (1386)، شناسایی کشورهای همسایه، تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
- جعفری ولدانی. (1371)، نگاهی به اختلافات مرزی قطر و عربستان.
- حافظ نیا، محمدرضا. (1383)، تحلیل کارکردی مرز بین المللی ایران و افغانستان.
- حیدری، حمید. (1376)، توسل به زور در روابط بین الملل از دیدگاه حقوق بین الملل عمومی و فقه شیعه، تهران: انتشارات اطلاعات.
- خلیلیان، سید خلیل. (1372)، حقوق بین الملل اسلامی، تهران: نشر فرهنگ اسلامی.
- رضایی، قاسم. (1387)، کلیات آشنایی با مرز و مرزبانی، تهران: انتشارات مرزبانان.
- سجادی پور، سید محمد کاظم. مهدی زاده، علی. (1391)، اجرای سیاست خارجی قدرت نرم و ارتباطات. دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم. سال دوم پاییز و زمستان.
- سهرابی، محمد. (1383)، وظایف مرزبانان در حل اختلافات مرزی، تهران: انتشارات جهان جام جم.
- علیزاده، حسین. (1393)، ویژگی های یک مرزبان و نقش او در حل و فصل اختلافات مرزی.
- کاظمی، علی اصغر. (1372)، روابط بین المللی در تئوری و عمل، تهران: انتشارات قومس.

- کرمی، حسن. (1392)، درآمدی بر دیپلماسی مرز در شمال غرب کشور، تهران: انتشارات مرزبانان.
- محسنین، مهرداد. (1375)، استونی و روسیه: ادعای ارضی یا اختلافات مرزی؟.
- مصّلی، غلامرضا. (1388)، ملاقات مرزی، فصلنامه علمی-تخصصی مرزبانی ناجا، سال دوم، شماره ششم، تابستان.
- ملک حسینی، محمدتقی. وطنی، علی. رضوی، محمد و آلوستانی، زینب. (1394)، سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی در بین مرزنیسان استان گلستان و راه‌های ارتقاء آن. فصلنامه پژوهش نامه مطالعات مرزی، سال سوم، شماره 1.
- ممتاز، جمشید. (1386)، حقوق بین الملل بشردوستانه مخاصمات مسلحانه داخلی، تهران: انتشارات میزان.
- میرفندرسکی، احمد. (1380)، تاریخ دیپلماتیک دریای خزر: معاهدات، خاطرات و سایر داستان‌ها.
- مینایی، حسین. حاجیانی، ابراهیم. دهقان‌بوده، حسین و جعفرزاده‌پور، فروزنده. (1393)، ارزیابی اثر فرآیندهای مدیریت دانش در فعالیت‌های دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه راهبرد، سال بیست و سوم، شماره 70.